
This is the **published version** of the bachelor thesis:

El Maslouhi, Hanan Diyaf; Orriols i Llonch, Marc , dir. L'antic Egipte des del Quran: un estudi interpretatiu sobre la visió de l'antic Egipte a partir de l'Islam. 2024. 30 pag. (Grau en Ciències de l'Antiguitat)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/300299>

under the terms of the license

L'ANTIC EGIPTE DES DEL QURAN

UN ESTUDI INTERPRETATIU SOBRE LA VISIÓ DE L'ANTIC EGIPTE A PARTIR DE L'ISLAM

Treball de fi de Grau

Autora: Hanan Diyaf El Maslouhi

Tutor: Marc Orriols Llonch

Facultat de Filosofia i Lletres

Grau en Ciències de l'Antiguitat

16/05/2024

RESUM

El següent treball té com a objectiu fer un estudi dels elements de l'antic Egipte que apareixen al *Quran*, observant així també la influència d'aquesta civilització en la religió islàmica. Desenvolupar una recerca i investigar que ens diuen les fonts historiogràfiques i egípcies sobre dits elements, i portar a terme una sèrie d'interpretacions i hipòtesis pròpies per tal d'examinar una possible historicitat del *Quran*. En aquest estudi, destaca la voluntat de desxifrar la connexió entre la narrativa historiogràfica i els textos sagrats de l'Islam.

Paraules Clau: *Quran*, antic Egipte, historiografia, evidència arqueològica, profeta, faraó, inscripcions

ABSTRACT

The aim of this project is to study the elements of ancient Egypt that appear in the Quran while observing the influence of this civilization on the Islamic religion. Furthermore, to develop research and investigate what historiographical and Egyptian sources tell us about these elements, and to carry out a series of interpretations and hypotheses of our own in order to examine a possible historicity of the Quran. In this study, the will to decipher the connection between the historiographical narrative and the sacred texts of Islam stands out.

KeyWords: Quran, Ancient Egypt, historiography, archaeological evidence, prophet, pharaoh, inscriptions

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	4
2. L'ANTIC EGIPTE	5
3. L'ANTIC EGIPTE AL QURAN	7
4. EGIPTE I EL FARAÓ EN EL PASSATGE DE YUSUF	8
5. EGIPTE I EL FARAÓ EN ELS EPISODIS DE MUSA	13
6. LA FIGURA DE HAMAN EN EL QURAN	19
7. ASIYA, LA DONA DEL FARAÓ I LA SEVA REPRESENTACIÓ EN EL QURAN	21
8. CONCLUSIONS	23
9. BIBLIOGRAFIA	25
10. ANNEXOS	27

1. INTRODUCCIÓ

En aquest treball es farà un estudi islàmic sobre alguns aspectes de l'antic Egipte. A partir del llibre sagrat de l'islam, el *Quran*, s'analitzaran certs elements que hi apareixen relacionats amb l'antic Egipte i es desenvoluparà una lleu recerca. He decidit definir-la com a "lleu", ja que parlar d'una investigació completa seria una tasca d'una dificultat prou elevada, tenint en compte que en el *Quran* hi apareix molta informació sobre el tema, i el meu objectiu és ajustar la quantitat d'informació a una mera breu exposició del que considero, pel que he llegit, el més interessant i destacat.

Amb el llarg pas del temps, s'han portat a terme un gran nombre d'investigacions religioses sobre l'antic Egipte, tan estudis bíblics a partir de la *Bíblia Hebrea*, com estudis a partir de la *Torà* i la religió jueva, a la vegada, també s'han fet comparacions entre els dos llibres. Segons el meu punt de vista, caldria fer més recerques a partir del *Quran*, ja que, tenint en compte les semblances que té amb la resta de llibres sagrats, considero que seria un interessant, buscar les diferències i saber quina informació ens dona d'aquesta antiga però encara latent civilització. Aquest és el motiu de la decisió d'abordar una matèria com la que tindrà lloc en aquest treball.

Abans de donar pas a matèria, tornar rere en el temps i relatar fets d'aquesta enorme i rica civilització, m'agradaria parlar de circumstàncies recents i evidenciar l'estat actual d'Egipte. Per dur a terme aquesta activitat, em baso en els estudis de sociologia i antropologia d'El-Sayed El-Aswad, on afirma que Egipte es troba enmig d'una confrontació política entre dues faccions, els revolucionaris i els membres de règims més antics, així com la divisió entre secularistes i aquells que tenen la voluntat d'establir un estat islàmic¹. Aleshores, també s'explica l'afrontació als islamistes per part dels coptes². S'observa que l'estat d'Egipte es troba en una etapa de revolucions i no es té certesa sobre la direcció que emprendre la situació. Es podria dir que les diverses posicions ideològiques en la política d'Egipte, no aconsegueixen del tot els seus objectius i establir el seu règim. Això ha suposat pèrdues en molts àmbits, com ara en la seguretat, economia, etc. Segons l'autor, Egipte ha quedat dominada per una ideologia militar (El-Sayed El-Aswad 2016 : 85).

¹ Els Islamistes veuen l'islam com a ideologia política per solucionar els problemes de la societat. L'economia (entès religiosament com a *rizq*) s'ha de dividir justament perquè pertany al mon diví.

² Els Coptes son la comunitat egípcia practicant de la fe cristiana, simbolitzen una de les principals ideologies religioses d'Egipte.

2. L'ANTIC EGIPTE

L'antic Egipte és una civilització que cronològicament es desenvolupa en diferents etapes: la Prehistòria (300.000 aC-2900 aC); Període Tinita (2900-2593 aC); Regne Antic (2592-2120 aC); el Primer Període Intermedi (2118-1980 aC); el Regne Mitjà (1980-1760 aC); el Segon Període Intermedi (1759-1539aC); el Regne Nou (1539-1077 aC); el Tercer Període Intermedi (1076-723 aC); i finalment, la Baixa Època (722-332 aC), (Parra 2009: 512-517).

Pel que fa als tipus d'assentaments d'aquesta civilització, es pensa que la plana inundable del Nil era una zona pantanosa i no era adequada per a assentaments permanents. Aleshores, els primers individus de la regió van ocupar només les vores de la vall, ubicant així els campaments als peus de muntanyes i promontoris (Trigger; Kemp; O'Connor; Lloyd 1983: 8). Segons aquests autors, quan les terres altes es van convertir en deserts, els habitants es van veure obligats a ocupar la zona fons de la vall. En canvi, uns dipòsits de sorra elevats havien proporcionat llocs ideals d'assentaments dins la zona de la delta interior, on hi havia a prop, terres riques.

Un cop conegut l'ambient i la topografia en el que els antics egipcis es van establir, continuaré relatant les característiques més rellevants de cada etapa.

En primer lloc, la Prehistòria. Les primeres descobertes arqueològiques que analitzen els moviments poblacionals, les daten en el Paleolític. Al Paleolític van tenir lloc uns canvis climàtics a gran escala i que van tenir una duració de milers d'anys, es van alternar climes humits extrems, a climes secs i àrids. Els éssers humans que habitaven Egipte durant aquesta època s'havien adaptat a tots els canvis i com a caçadors-recol·lectors que eren, canviaven d'ubicació i es traslladaven a altres zones en la recerca de condicions de vida millor. Aquests primers pobladors vivien en poblats en petits grups, d'unes 20 persones, que es beneficiaven sobretot dels recursos que el riu els hi atorgava (Parra 2009: 36-38). Ja en el Neolític, va arribar a Egipte el sistema productiu típic d'aquesta època. Es va desenvolupar l'agricultura, que va esdevenir la economia principal i complementava altres com ara, la ramaderia i l'aprofitament del riu Nil. La ramaderia va suposar el caràcter nòmada de les poblacions, que es desplaçaven en la trobada de noves pastures.

Ja a finals del Neolític, tenim constància del desenvolupament d'una cultura, el Badarià³.

³ Cultura que s'estén del 4500 aC fins el 3900 aC, coetània a l'inici del Nagada I.

En segon lloc, es desenvolupen les dues primeres dinasties del Període Tinita. Aquestes dinasties reben aquest nom pels seus reis que provenien de la ciutat de Tinis. En la primera dinastia tenim a Narmer, que es considerarà el primer rei de l'Egipte unificat i que tenia a Memfis com a capital. Sabem que durant aquesta dinastia, els reis s'enterraven i situaven les necròpolis, a la ciutat d'Abidos. Pel que fa a la Dinastia II, la qual tenim informació escassa, coneixem només la ubicació de les tombes dels dos últims reis, les quals també es localitzen a Abidos (Orriols Llonch; Soler Polo 2023: 17-18).

El Regne Antic, ens trobem primer amb la tercera dinastia, com a rei tenim a Netjerkhet. Durant aquesta dinastia, la capital era Memfis, on els reis van construir un gran nombre de piràmides. Seguidament, tenim la quarta dinastia, amb el faraó Esneferu, els seus anals relaten de les seves intervencions a Nubia i Libia; la construcció de grans vaixells; i la importació de fusta del Líban. La cinquena dinastia amb el seu primer faraó, Userkaf. La sisena dinastia i el faraó Teti (Parra Ortiz 2009: 125).

Seguidament, el Primer Període Intermedi Ens trobem amb una gran crisi originada ja a finals del Regne Antic. Aquest període és caracteritzat sobretot per la importància que reben els centres provincials en la política del país (Moreno García 2009: 181).

A continuació, el Regne Mitjà. Comprèn les dinasties XI i XII però va tenir el seu inici amb la unió d'Egipte per part de Mentuhetep II⁴ (Espinel 2009: 209).

El Segon Període Intermedi la transició del Regne Mitjà aquest període és de difícil delimitació. Ens trobem amb Egipte dividit en diversos centres de poder, el final d'una monarquia unitària, va provocar molts enfrontaments (Moreno García 2009: 273).

El Regne Nou, durant aquest període, Egipte va tenir un gran control sobre conquestes estrangeres i va adquirir èxit contra dues potències: els mitanis i els hitites (O'Connor 1983: 203).

Finalment, el Tercer Període Intermedi caracteritzar sobretot per la tensió que va portar a una fragmentació política; i el baix imperi, resumit sobretot per la dinastia Saïta.

⁴ Quart rei de la dinastia XI.

3. L'ANTIC EGIPTE AL QURAN

Tal com hem vist, Egipte durant molt de temps va ser una gran potència en el marc històric del món antic, per els seus grans poders, va arribar a ser una de les civilitzacions més destacades i les seves influències van arribar a diverses regions. Observem que la civilització de l'antic Egipte va rebre gran importància en l'estudi de les religions monoteistes, ja que era una civilització que hi va tenir un gran paper. En relació al *Quran*, també veiem la seva aparició i el seu paper quasi principal, en moltes de les escenes i passatges d'aquest llibre sagrat.

Per començar, l'autor Al-Thalabi en la seva obra *Qisas al-Anbiya* (histories dels profetes/missatgers) relata els episodis i històries dels diferents profetes que apareixen en el *Quran*. En aquesta obra, l'autor dedica un capítol a les primeres creacions que deu va fer i són explicades en el *Quran*. Una d'aquestes creacions és la d'Adam, el primer ésser humà creat. Al-Thalabi menciona com, un amic del profeta Muhammad, li va preguntar com va ser creat Adam, i aquest li va explicar que Adam va ser creat de sorra, però cada part del seu cos era d'una sorra provinent de diferents regions. Per tant, s'exposa que les cames d'Adam varen ser formades a partir de sorra d'Egipte “Abdallah b. Salam asked the Messenger of Allah: “How did God create Adam?” He replied: “He created Adam’s head and forehead from the soil of the Ka'bah; his chest and back from Jerusalem; his thighs from the earth of the Yemen; his legs from the earth of Egypt; his feet from the earth of the Hejaz, his right hand from the earth of the East, and his left hand from the earth of the West” (Al-Thalabi 2002:79).

Seguidament, cal mencionar que d'Egipte se'n parla en uns episodis concrets, episodis dedicats a uns profetes, a la vegada que es menciona el topònim “Egipte” en altres passatges de forma general i per sobre.

El primer profeta que segons el *Quran* té les primeres trobades amb els egipcis, és el profeta Ibrahim⁵, relatat en l'anomenada *Sura de Ibrahim* (Passatge d'Abraham), (Juz 14). Seguidament, un altre passatge en que s'expliquen elements d'Egipte és en la *Sura de Al-Baqara* (Passatge de la vaca), (Juz 2) on es relaten les trobades de Moisés amb els egipcis. Els egipcis apareixien també en la *Sura de Yusuf* (Passatge de Josep), (Juz 12). Finalment, en la *Sura Al-A'raaf* (Passatge dels llocs elevats), (Juz 7).

⁵ Conegut com Abraham en la Bíblia.

4. EGIPTO I EL FARAÓ EN EL PASSATGE DE YUSUF

En la sura de Yusuf es relata com el profeta explica al seu pare que havia somiat com les estrelles, la lluna i el sol s'havien postrat davant d'ell. El seu pare sabia que el somni significava que Yusuf era un missatger de deu "Así es como tu Señor te ha escogido y te enseñará parte de la interpretación de los relatos" (Juzo 12.6). Els germans de Yusuf, tenint enveja de l'amor que el pare tenia envers a aquest, van planejar una malifeta per desfer-se d'ell. Els germans van portar-lo de pastura amb ells i el van abandonar en un pou, excusant-se davant del pare dient que a Yusuf se li havia menjat un llop. Uns viatgers van enviar al seu aiguader a buscar aigua al pou, aquest es va trobar el jove allà i el van vendre.

El comprador de Yusuf era provinent de Misr (Egipte). Estava acompanyat de la seva dona, dona que es va enamorar del jove i al rebutjar-la, va mentir i culpar a Yusuf d'intent de violació. El comprador de Misr, anomenat en el *Qur'an* com Aziz, es troba amb l'escena i vol desxifrar qui era el culpable del que estava passant, i així apareix un testimoni familiar. El testimoni ajuda a Aziz a descobrir la veritat dient que si Yusuf tenia la roba destrossada per la part de davant, volia dir que era ell qui volia tenir relacions amb la dona i que era senyal d'un intent de defensa per part de la dona; en canvi, si Yusuf tenia la roba destrossada per darrera, volia dir que ell intentava marxar i que era la dona qui volia tenir-hi relacions i volia retenir-lo. D'aquesta manera, Aziz descobreix que la culpable era la seva dona.

Les dones egípcies de la ciutat s'assabenten de l'esdeveniment i ho comenten entre elles, i quan la dona d'Aziz s'assabenta també de que les altres dones parlen d'ella, les convida a casa seva. Un cop a casa seva, els hi presenta Yusuf, aquestes en veure la bellesa del jove es queden sorpreses. La dona d'Aziz els hi explica que per la seva gran bellesa, no havia pogut evitar estimar-lo, i tot que Yusuf no volgués res amb ella, ell faria el que ella li demanés o el podria empresonar. Yusuf respon a això dient que ell preferiria estar empresonat, i així es com acaba en la presó. A la presó, Yusuf va conèixer dos criats també empresonats. Els dos criats van explicar a Yusuf els seus somnis, com Yusuf tenia el do de la interpretació dels somnis, va dir-los que un d'ells es salvaria de la condemna i tornaria a servir el seu amo, mentre l'altre seria crucificat. Al que es va salvar, Yusuf li va dir que parlés sobre ell al seu amo, cosa que el criat va oblidar de fer, així el profeta va romandre més anys a la presó.

En el *Quran* es continua relatant com el rei d'Egipte va tenir un somni, el rei demana cridar a algú que sàpigues interpretar els somnis i d'aquesta manera, el criat del rei, que havia estat a la presó amb Yusuf, s'enrecorda d'ell i el mana cridar. Quan Yusuf es troba davant del rei, també s'hi troba allà les dones egípcies i la dona d'Aziz, entre tots discuteixen com Yusuf no era culpable del que havia passat. Seguidament, al declarar-se innocent Yusuf davant del rei, aquest l'escull i li atorga un títol i posició en el govern egipci. A continuació, es relata com Yusuf esdevé al càrrec de les despeses del país, un dia arriben els seus germans a buscar provisions i no el reconeixen, Yusuf va fer un acte de generositat en les mercaderies que els germans havien portat per que quan s'adonin d'això, tornarien a buscar-lo, com també els hi va demanar que portessin al seu germà de pare i mare⁶, sinó no tornaria a fer negocis amb ells. Els germans de Yusuf van demanar al seu pare que els hi deixés emportar-se a l'altre germà, i ho acaben fent. Yaqub⁷ aconsella als seus fills que quan entrin a la ciutat egípcia, no entrin tots per una mateixa porta, ja que tots tenien una gran bellesa i així evitarien el mal d'ull.

Quan finalment arriben a Misr, Yusuf veu a Benjamin i parla amb ell a soles, indicant-li la seva identitat. Seguidament, Yusuf posa la copa del rei en les provisions dels seus germans i aquests son culpats de lladres. Els germans es tornen a trobar amb Yusuf i finalment aquest es presenta com a tal. Els germans expliquen al seu pare que Yusuf està viu i li posen sobre els ulls, per indicacions de Yusuf, la túnica d'aquest, d'aquesta manera Yaqub li torna la vista. Finalment, en el *Quran* es relata la trobada de Yusuf amb els seus pares i germans, que tots ells es postren davant d'ell, complint així el somni que Yusuf va tenir al principi del relat⁸. La surrat de Yusuf finalitza amb consells, mencionant que els qui obren bé, al final sempre acaben rebent la recompensa. Les últimes ayas⁹ diuen “En su historia hay una lección para los que saben reconocer lo esencial. Y no es un relato inventado, sinó una confirmación de lo que ya tenían, una aclaración precisa de cada cosa y una guía y una misericordia para gente que cree” (Juz 12.111).

⁶ Yusuf i Benjamin son germans de pare i mare, en canvi, la resta de germans son només de part de pare. Yusuf demana als seus germans que portin amb ells a Benjamin. El pare té por que els seus fills tornin a fer alguna malifeta amb en Benjamin i en un principi no els hi deixa que se l'emportin. Els fills juren per deu que el cuidaran i se l'emporten.

⁷ Yaqub, pare de Yusef, és fill d'Ibrahim. Per tant, Yusef és net de Ibrahim.

⁸ Yusuf va somiar que la lluna, el sol, i les estrelles es postraven davant d'ell. Complint-se el somni al final del relat, quan els pares (el sol i la lluna) i els germans (les estrelles), es postren davant seu.

⁹ Un Aya son els diferents apartats que un juz pot tenir, traduïdes a la biblia com versícies.

Havent explicat la surat de Yusuf, a continuació procediré a destacar elements que m'han semblat molt interessants per comentar i que he observat durant la lectura de dita surat.

Per iniciar, m'agradaria començar a parlar sobre tots els elements relacionats amb Egipte que hi apareixen en la surat. En primer lloc, veiem que el primer element que hi apareix és Misr (Egipte), es menciona que els compradors de Yusuf provenen de Misr. Un cop l'acció es transporta a Egipte, la localització apareix com "la ciutat". Seguidament, es menciona al comprador egipci de Yusuf com a Aziz, sabem que Aziz no és un nom propi, sinó un títol¹⁰. Aleshores, també es menciona a la dona del Aziz amb aquesta mateixa denominació; es menciona a les dones egípcies "un grupo de mujeres en la Ciudad"; apareixen dos criats egipcis, en l'episodi de Yusuf a la presó; fan presència l'aristocràcia egípcia que hi apareixien com "nobles"; el rei d'Egipte es menciona a partir del seu títol "rei"; i un missatger egipci "missatger".

Seguidament, parlaré de la suposada cronologia del profeta Yusuf i la seva arribada a Egipte. Segons molts investigadors, historiadors i arqueòlegs bíblics i islàmics, situen la penetració de Yusuf a Egipte en el Segon Període Intermedi (1759-1539 aC). D'una banda, tenim historiadors i arqueòlegs bíblics del segle XX, com per exemple William Foxwell Albright o Kenneth Kitchen que estableixen la relació de Joseph amb els hicses. D'altra banda, tenim també historiadors islàmics com Sayyid Qutb i A. Ali, que accepten aquesta teoria plantejada (Islamic Awareness 2012).

Començo parlant sobre el Segon Període Intermedi i la situació general en la que es trobava el país. Anteriorment a aquest període ens trobem al final del Regne Mitjà, els faraons de la Dinastia XIII van abandonar la capital Itji-Tawy i van establir a Tebes la capital d'un regne reduït a l'Alt Egipte. Els reis tebans apareixen ja al Segon Període Intermedi com a petits reis locals que amb el pas del temps adquirien un gran poder i s'enfrontaran als regnes que controlen el Delta i la zona de Memfis. El regnes que es trobaven al Baix Egipte, la zona de la Delta, eren els hicses, l'arribada a Egipte d'un grup d'estrangers semítics/Asiàtics provinent del Llevant (Moreno García 2009: 273).

A partir d'aquesta teoria, duré a terme una sèrie d'hipòtesis i interpretacions a les quals he arribat a partir de la lectura del *Quran*, per comprovar si realment hi ha relació alguna amb el període ja mencionat.

¹⁰ Títol que Yusuf també adquirirà al final del relat, ja que el denominem com a Aziz.

Segons el *Quran*, Yusuf arriba a Misr al ser comprat com esclau/criat per un egipci amb cert poder, ja que s'indica que tenia un títol important, i la seva dona “Y lo vendieron a bajo precio, unos cuantos dirhams, para deshacer-se de él. Y el que lo había comprado, que era de Misr” (Juz 12.20). Després d'uns anys, Yusuf rebrà el títol d'Aziz, donat pel rei “Dijo: Ponme al cargo de las despensas del país, pues ciertamente soy buen guardián y conoedor” (Juz 12.55) “Y cuando se presentaron ante él, le dijeron: ¡Aziz! (Juz 12.88). Segons documents com ara el Papir Brooklyn 35.1446, el Papir de Ilahún, i algunes inscripcions, mencionen a asiàtics que van ser capturats, alguns van esdevenir esclaus, o criats domèstics en cases d'egipcis de classes benestants, representant així que es van introduir individus del Llevant a Egipte (Moreno García 2009: 283). Per tant, aquestes evidències confirmen el motiu de l'arribada de Yusuf a Egipte, que segons el *Quran*, va esdevenir criat dels egipcis que l'havien comprat “Y dijo un grupo de mujeres en la Ciudad: La mujer del Aziz ha pretendido a su criado” (Juz 12.30). D'aquesta manera, també hi ha evidència que l'arribada de gent del Llevant, no era una invasió, sinó l'arribada de pobles per diverses raons “No cabe pensar en una invasión, sinó en la llegada de poblaciones debido a circunstancias diversas” (Moreno García 2009: 283).

A més a més, segons la historiografia, la zona de Tell el Daba situat al Delta, era una localització estratègica, ja que era el lloc de partida de caravanes i expedicions que connectaven aquesta zona amb el Llevant i el Sinaí, “La excavación de una zona de Tell el Daba ayuda a comprender el origen de los hyksos, ya que sugiere que no surgieron de la nada o de una supuesta invasión procedente del Levante, si no que, probablemente, su origen remonte a poblaciones asiáticas asentadas desde hace mucho tiempo atrás en el Delta oriental” (Moreno García 2009: 283). En el *Quran* es mencionen aquestes relacions entre Egipte i el Llevant, fent referència per exemple, quan els germans de Yusuf arriben a Egipte a per provisions, hi ha intercanvi de mercaderies entre les dues regions “Y vinieron los hermanos de Yusuf...Cuando les había suministrado sus provisiones” (Juz 12.58-59), “Y les dijo a sus criados: Ponedles las mercancías que trajeron en las alforja” (Juz 12.61). Pel que fa al títol que Yusuf rep per part del rei, com a Aziz. Com ja he indicat anteriorment, el *Quran* explica que el profeta, per recompensa del rei, obté les funcions de controlar les despeses del país, i per context del *Quran*, s'entén també que s'encarrega del comerç i de l'agricultura. Pel que fa a la historiografia, es diu que ja a finals del Regne Mitjà, varen començar l'arribada d'aquests pobles asiàtics i que aquests van rebre títols. Moreno García ens explica que el papir Brooklyn 35.1446, un text

administratiu que conté una llista amb un grup de persones que treballaven, menciona també a un grup de gent amb el nom de *ihuti*. Aquest grup de gent, la majoria era provinent d'Àsia. El mateix papir ens demostra que aquests treballadors podien ser transferits per l'estat als alts dignataris del regne com a recompensa pels seus serveis (Moreno García 2009: 278). Podria ser Yusuf, un asiàtic, escollit com a treballador per al rei com a recompensa? El *Quran* menciona que Yusuf al haver desxifrat el somni del rei, aquest li agradà com parlava el jove, i al declarar-se Yusuf innocent dels crims que li havien dictat, el rei l'escull i el va fer un treballador per ell i per l'estat "Y dijo el rey: ¡Traédmelo! Que lo he elegido para mí" (Juz 12.54). Un element que m'ha cridat l'atenció al llegir aquesta Surat, és el fet que el rei d'Egipte, aparegui mencionat com a "rei" i no com a faraó. Quan per exemple, els episodis de Musa¹¹, que més endavant comentaré, el rei d'Egipte apareix com a "Faraó". Quin podria ser el motiu de l'ús d'aquesta denominació? Que no tot els reis d'Egipte eren faraons? Una hipòtesi pròpia era que potser el rei de Yusuf era denominat com a "rei" perquè no era un rei egipci, sinó d'origen asiàtic, així que podria ser hicsè. Per tant, al no tractar-se d'un rei egipci, no rebia el títol de Faraó, sinó de "rei", cosa que quedaria exposada en el *Quran*. Sent un rei d'origen asiàtic, va facilitar que acceptés a Yusuf que tampoc era egipci, i li atorgués un títol? Un altre teoria a la que he arribat a partir d'evidències donades a partir de la historiografia és que apareix com a "rei", perquè no tenia el poder suficient per ser considerat faraó. Que vull dir amb això? Doncs, partint de que a inicis del Segon Període Intermedi, els reis no eren més que uns petits reis locals que amb el pas del temps aniran afirmant la seva posició (Moreno García 2009: 282). D'aquesta manera, potser el rei de Yusuf era només un rei local i no va adquirir el títol de faraó.

Per acabar amb el comentari i les meves interpretacions sobre el passatge de Yusuf, m'agradaria parlar d'un últim aspecte, la ciutat d'Egipte que apareix en el *Quran*. Sobre la ciutat egípcia a la qual arriba Yusuf, se'n diu un detall rellevant, la qual porta a comentaristes del *Quran* a determinar-la com la ciutat de Memfis (Melara Navio: 376). En una *aya*, Yaqub li diu als seus fills que quan vagin a la ciutat d'Egipte, que no entrin tots per la mateixa porta, indicant així en el *Quran*, que la ciutat tenia quatre portes i era la ciutat de Memfis. Segons la historiografia, Memfis es trobava prop la zona Delta i estava sota el regne dels hicses.

¹¹ Moisés en la Bíblia

5. EGIPTE I EL FARAÓ EN ELS EPISODIS DE MUSA

En el *Quran* no hi ha una surat en concret que parli sobre aquest profeta, més bé, els episodis de Musa i els egipcis apareixen mencionats en munt de diferents surats i ayats. Tot i que les que aporten més informació són les surats del Relat i Surat de la vaca. Així que comentaré només alguns quants elements, de forma breu però intentant exposant l'essència.

Segons el llibre sagrat, Musa va néixer en una època de dificultats. El faraó havia manat la matança de tot els nadons nens que naixien, i les nenes les enviaven a l'esclavitud. Allah es va comunicar amb la mare de Musa i li va dir que fiqués al nadó en una cistella al riu, per què pogués ser salvat “E inspiramos a la madre de Musa: Amamántalo y cuando temas por él, déjalo en el río, y no temas ni te entristezcas porque te lo devolveremos y haremos de él uno de los enviados” (Juz 28.7). El faraó i la seva família el van trobar al riu, la dona del faraó va demanar-li que el poguessin adoptar “Y lo recogió la familia de Firaún” (Juz 28.8) “Y dijo la mujer de Firaún: Será una alegría para mis ojos y para los tuyos, no lo matéis, puede ser que nos beneficie o lo adoptemos como hijo” (Juz 28.9). Quan Musa va arribar al palau del faraó, ell no acceptava que cap dida l'alletés, només el va poder alletar la seva mare biològica, que s'havia presentat també com una dida.

Seguidament, s'explica com Musa va creixent i és criat pel faraó. Quan arriba a l'edat de maduresa, Musa decideix abandonar Egipte i el faraó, i s'encapçala en un seguit de viatges on passarà per diverses aventures i dificultats, sent el primer, l'arribada a Midian. A Midian, Musa va ajudar a dues joves a agafar aigua d'un pou i el pare com a mostra d'agraïment va oferir-li la mà d'una de les filles, acceptant Musa el matrimoni, va viure a aquest país durant anys. Passats uns anys, el profeta va marxar amb la seva família de Midian i en el camí, al costat d'un mont, van veure un foc. Apropant-se Musa al foc, va ser cridat per déu i va tenir la primera revelació. En aquesta revelació, Musa va contemplar un miracle fet per déu i va acceptar la missió de tornar a Egipte per enfrontar-se al faraó, Musa va prendre com a acompanyant al seu germà Harun “Y dame alguien de mi familia que me asista. A mi hermano Harún. Fortalece mi espalda con él. Y asóciala a mi misión para que te glorifiquemos mucho” (Juz 20.29-33). En la tornada de Musa a Egipte, el Quran relata moltes escenes entre Musa i els egipcis, com el profeta intenta fer que els egipcis es tornin creients en Allah, totes les adversitats i complicacions que el faraó maquinava per acabar amb el profeta i els seus seguidors.

Havent fet un breu resum sobre de que tracta la surat de Musa, a continuació faré una comparació sobre els elements egipcis que apareixen en aquests passatges i la seva possible historicitat, la pregunta que em plantejo és, la historiografia i l'arqueologia, testimonien aquests fets? Molts arqueòlegs bíblics i egipcòlegs, com ara, William Dever en els anys 90, situen cronològicament els episodis de Moisès en el Regne Nou, més concretament en l'època Ramèsida. De fet, molts investigadors afirmen que el faraó dels episodis de Moisès és Ramsés II. Així com investigadors islàmics com A.Ali, també ho confirmen (Ali 2021). Per tant, veurem si des de la lectura que faré del *Quran*, trobo algunes relacions coherents. A continuació, una sèrie d'hipòtesis i interpretacions.

Segons el *Quran*, Musa era descendent del profeta Yusuf que havia estat esclau a Egipte, i dels germans d'aquest que també es van establir a aquest país, com anteriorment he mencionat en la surat de Yusuf. Per tant, Musa era d'origen Cananeu nascut a Egipte, fent-lo així, descendent dels "fills d'Israel". Durant l'època en que Musa vivia a Egipte, els israelites vivien en unes condicions deplorables, i es descriu que eren esclaus, sent les següents paraules del faraó "¿Cómo vamos a creer en dos seres humanos como nosotros cuyo pueblo es esclavo nuestro" (Juz 23.47). Algunes fonts arqueològiques egípcies que ens parlen sobre els israelites a Egipte son: La primera font egípcia que menciona a Israel és l'estela de Merneptah¹² (Fig.1), per tant, en època del faraó Merneptah, ja hi havia la presència d'israelites a Egipte; També tenim un mural provinent de les tombes de Beni Hassan (Fig.2), que segons egipcòlegs, simbolitza l'arribada dels hicses o dels precedents d'aquests (Cohen 2015: 24). Si les hipòtesis que havia fet en el tema anterior relacionant l'arribada dels profetes a Egipte amb els hicses fossin encertades, i segons el *Quran*, els fills de Yaqub s'estableixen a Egipte en pau "Entrad en Misr, si Allah quiere, seguros" (Juz 12.99), com és que els descendents d'aquests primers habitants asiàtics a Egipte "Musa i els israelites", acaben esclavitzats? En aquest moment entraria en joc, la guerra entre els reis tebans i els hicses que va tenir lloc durant el Segon Període Intermedi. Una forma d'entrellaçar amb sentit el que ens diuen les fonts historiogràfiques i el que ens diu el *Quran*, seria pensar que durant les guerres entre els hicses i els tebans, els hicses varen ser derrotats i sotmesos a l'esclavisme, explicant així, el motiu per la qual els israelites del *Quran* en època de Musa, estan esclavitzats. Però primer, abans de treure conclusions, anem a observar i comentar el que ens diuen les fonts.

¹² Datada al 1208 aC.

Pel que fa la historiografia, els conflictes entre els reis tebans i els hicses van començar per la voluntat de controlar les rutes comercials “donde el control estable de los accesos a rutas Comerciales importantes pudo ser un motivo importante del inicio de las hostilidades” (Moreno García 2009: 297). Fonts que ens parlen d'aquests conflictes son per exemple *La baralla entre Apofis i Sequenenre*¹³, on es relata com el rei Sequenenre Taa és qui va iniciar la lluita contra els hicses; Esteles de Kamose; i alguns relleus del temple d'Abidos. La guerra va finalitzar amb les victòries d'Ahmose, que a partir de diverses campanyes, va aconseguir apoderar-se d'Àvaris, capital de l'imperi dels hicses. Seguidament, es relata que la ciutat d'Àvaris va ser arrasada però que els primers reis del Regne Nou van construir-hi edificacions i temples. Les fonts també ens indiquen que a l'acabar la guerra, els hicses van ser perseguits i expulsats, tornant així un altre cop al Llevant. Podria ser que els egipcis, tot i haver-los expulsat, haguessin mantingut alguns hicses com a esclaus de guerra? Pregunta que no puc contestar, ja que les fonts no en mencionen res.

Altres aspectes que es mencionen en el *Quran* relacionats amb Musa, i que em semblen interessants, són aspectes relacionats amb el càstig i la justícia a l'antic Egipte. En uns passatges del llibre sagrat es menciona com Musa, quan encara no havia marxat d'Egipte, s'havia trobat a un israelita i a un egipci barallant-se. Musa tot i saber que qui havia obrat malament era l'israelita, no havia pogut evitar posar-se en el seu bàndol, defensant així un membre de la seva comunitat. El profeta acaba matant a l'egipci, i per por al càstig que pugui rebre, decideix marxar d'Egipte i viatja al país de Midian “ Y en un momento de descuido de sus habitantes entró en la Ciudad y encontró en ella dos hombres luchando, uno era de los suyos y el otro un enemigo; entonces el que era de los suyos le pidió ayuda contra el que era de sus enemigos y Musa lo golpeó acabando con él” (Juz 28.15) “Y salió de ella medroso y alerta, dijo: ¡Señor mío! Sálvame de la gente injusta. Y mientras iba en la dirección de los Madyan...” (Juz 28.21-22). En el *Quran* es fa referència a que el càstig que rebria Musa pel seu crim, seria la pena de mort “Y vino un hombre corriendo desde la parte más alejada de la Ciudad, y dijo: ¡Musa! Los magnates estan planeando tu muerte, véte pues, yo soy para ti un consejero.” (Juz 28.20).

¹³ En aquest mateix relat, el sobirà hicses apareix denominat com “rei” (*nesut*), i el sobirà tebà és mencionat com a “ el cap” (*wr*). Defensat així la meua teoria que el rei de Yussuf era hicses i per això en el Quran era denominat com a rei i no com a faraó.

A més a més, en el *Quran* també fan acte de presència uns personatges pertanyents al govern Egipci que van en recerca de Musa per jutjar-lo pel crim que havia comès, que ens diu la historiografia sobre aquests individus? Com entenien la justícia els antics egipcis?

Segons Eyre, no trobem evidències o material egipci, que tracti sobre com s'aplicava la justícia en casos d'homicidis. Afirmar que les fonts parlen sobretot sobre greuges, robatoris i adulteri, que eren perseguits a través d'una acció oficial que esdevenia un exercici administratiu d'investigació com un procés judicial, però abans era investigat pel temple o per l'estat, i era castigat severament "Egyptian material does not provide evidence for the legal treatment of homicide and wounding, the most obvious of offences against the person. The basic classification of the theft in Egypt seems clearly to have been as a tort. Where State or temple was involved, however, theft became a crime. It was then pursued by official action that was as effectively an administrative exercise of enquiry as a judicial process, and it was punished infinitely more severely. The third basic class of injury to the individual, that of the sexual offences of adultery, rape, and seduction, is of more ambiguous significance for a consideration of the dichotomy between tort and crime." (Eyre 1984: 2).

El mateix autor ens comenta l'existència d'uns papirs del Regne Nou, període que ens interessa, que parla sobre crims i el seu procés judicial. En primer lloc, tenim "Turin Indictment Papyrus" on es relata les acusacions de corrupció en l'administració del temple de Khnum a Elephantina. S'explica com un sacerdot va portar a terme diversos crims, com ara: robatoris, frau, violència i l'establiment il·legal de la mutilació com a càstig. Càstigs que van ser perdonats per uns suborns pagats pel màxim sacerdot.

Un altre paper, el Papir Salt 124, exposa els crims de Paneb, capatàs de la tomba reial de la Vall dels Reis. Acusacions sobre robatoris, violència, suborns i el menyspreament dels seus superiors. Es creu que el capatàs va ser acomiadat.

Per últim, el papir Deir al Medina, textos que contenen una col·lecció de diferents casos legals que varen ser portats a terme davant un tribunal i l'oracle de Amenophis.

En aquest últim apartat parlaré sobre el faraó de Musa, com se'ns és descrit al *Quran* i les teories que s'han produït al voltant d'aquesta figura.

En primer lloc, el faraó dels episodis de Musa que apareix en el *Quran* és denominat com “faraó” *fir'awn*. Investigadors com Alan Gardiner, afirmen en les seves recerques que en les fonts egípcies es menciona el terme “faraó” *per-aa*, traduït com “gran casa”, des del Regne Antic, però feia referència al palau mateix, no a la persona del rei. En canvi, no va ser fins a partir del Regne Nou quan es va començar a usar aquest terme per denominar a la figura del rei com a tal “ The Egyptian original *Per-aa* “Great House” was used in the Old Kingdom... and clearly there referred to the palace itself or to the court, and not to the person of the king. The earliest certain instance where *Per-aa* refers actually to the king is in a letter to Amenophis IV” (Gardiner 1918). A partir d'aquesta afirmació, molts investigadors islàmics, van arribar a la conclusió de que el faraó de Musa, pertanyia al Regne Nou, ja que en el *Quran* es fa una clara distinció entre el monarca egipci de Yusuf que apareix mencionat només amb el títol de “rei” *Malik* en àrab, en canvi, el de Musa, només amb el títol de “faraó” *Fir'awn* en àrab.

La següent hipòtesi tracta sobre els anys de regnat del faraó de Musa. A través del *Quran* i càlculs sobre el traspàs dels anys segons com són relatats en aquest llibre, el *Quran* ens fa entendre que el faraó de Musa va regnar mínim entre 48-50 anys. Tenint en compte que quan Musa va néixer, el faraó ja estava al poder; quan Musa va marxar d'Egipte i va tornar al país, seguia havent-hi el mateix faraó al poder; i tots els següents episodis de plagues i inundacions (considerant que van haver-hi un llarg espai de temps entre cada una); condueix a la conclusió que el faraó va regnar molts anys. Així que, partint que el faraó va regnar més de 48-50 anys (en el *Quran* no s'especifica quan anys va regnar el faraó fins al naixement del profeta), es treuen conclusions que va ser el faraó que més va regnar durant l'època del Regne Nou, sent aquest segons la historiografia, Ramsés II (Fig. 3), “As mentioned earlier, Ramesses II ruled for the longest period of time as compared to any other Pharaoh - a total of ~66 years. To this we can also add Ramesses II's proposed co-regency with this father Seti I which lasted for about 1 to 2 years before the former formally assumed the duties of rulership of Egypt after the latter's death. This would extend the reign of Ramesses II to around 68 years. Kitchen and others prefer not to talk of co-regency but of prince-regency which meant Ramesses II had all the attributes of kingship, including his own harem, except his own regnal years. Whatever the case may be we can account for 48-50 years of his reign from the Qur'an. We are still left with about

18-20 years of Ramesses II's reign before his death, which can be used to account for the Pharaoh's reign before Moses was born, the period between the conferment of wisdom and knowledge on Moses and his killing of the Egyptian, and the length of Moses second sojourn in Egypt after returning from Midian. Thus with the available evidence Ramesses II appears to fit well with the statements mentioned in the Qur'an” (Revista Islamic Awarness 2012).

A continuació, en el *Quran* apareix la figura del faraó com a un personatge arrogant i que es considerava ell mateix com a màxim déu i el més gran “¡Ve a Firaún que ha ido más allá de los límites! Y díle: Te llamo a que te purifiques, y a que te dejes guiar hacia tu señor y tengas temor de Él! Y le hizo ver el mayor de los signos. Pero negó la realidad y desobedeció, luego se desentendió y actuo. Y convocó y proclamo diciendo: Yo soy vuestro señor supremo” (Juz 79.17-24). A partir de les fonts egípcies observem que amb Ramsés II, la seva pròpia divinització com a deu *Ramesses-Meryamunn*, i la divinització del faraó en comparació a altres faraons, són superiors i a gran escala. Tenint aquesta representació en munt de esteles, inscripcions com ara: L'estela no. 410 d Hildesheim Museum (Fig.4), i L'estela no. 1079 del Hildesheim Museum (Fig.5),(Revista Islamic Awarness 2012).

Per finalitzar amb les teories envers la figura del faraó de Musa, donem pas a una nova interpretació sobre la mort del mencionat faraó en el *Quran*, i el que ens diu l'arqueologia. En el *Quran* es relata com el faraó mor ofegat quan Musa obra el mar en dos per facilitar el pas dels israelites per la seva fugida. El faraó intenta perseguir-los, el mar es torna a tancar, morint el faraó ofegat. En el *Quran*, a diferència d'altres llibres sagrats, es fa una única declaració, relatant que deu va deixar el cos inert del faraó en bon estat per ser una senyal i lliçó per les generacions futures “Hoy arrojaremos tu cuerpo a tierra firme con el fin de que sea un signo para los que vengan después de ti” (Juz 10.92). Pel que fa a l'estat de la mòmia de Ramses II, segons la revista Islamic Awarness ens comenta lo següent “It was suggested that Ramesses II suffered from ankylosing spondylitis, now part of rheumatologic folklore. All these led Bucaille to infer that Ramesses II could have not played any role in the Exodus... God refers in the Qur'an to many peoples whom He had punished. However, with the sole exception of Pharaoh, God never stated that He would save the bodies of those people and make their bodies signs for future generations. The mummy of Ramesses II is available even today for people from everywhere to see at the Egyptian Museum in Cairo” (Revista Islamica Awarness 2012).

6. LA FIGURA DE HAMAN EN EL QURAN

En els passatges sobre Musa, rarament es mencionen noms propis de personatges egipcis, normalment, es fan referència a aquests personatges a través de la seva figura o funcions que fan. Presenciem com en el *Quran* fa acte de presència un individu al que anomenen Haman. Haman apareix com a membre del govern del faraó, o més ben dit, una mena d'oficial o arquitecte. Anem a analitzar com se'l descriu.

En les mencions de Haman en el *Quran*, sempre apareix en els diàlegs del faraó i es presenta com una mena d'arquitecte “Y dijo Firaún: ¡No sé que tengáis otro dios que yo, así pues Haman cuece barro para mí y hazme una torre para que pueda subir hasta el dios de Musa, pues realmente lo tengo por mentiroso” (Juz 28.38). “Y dijo Firaún: Haman, constrúyeme una torre para que pueda alcanzar los accesos, los accesos de los cielos” (Juz 40.36).

Partint de la teoria que el faraó de Musa és Ramsés II, autors com Ali, estableixen una relació entre la figura de Haman del Quran i Bakenkhonsu. Bakenkhonsu, segons l'autor, era el major sacerdot del déu Amon durant el regne de Ramsés II i l'arquitecte responsable de diverses construccions com per exemple, una part del temple de Karnak. Aquesta relació l'estableix a partir de la següent inscripció biogràfica del propi Bakenkhonsu¹⁴ (Fig.6), que exposa les següents afirmacions: “Em va mostrar el favor, perquè reconeixia la vàlua del meu caràcter. Ell em va nomenar gran sacerdot d'Amon durant 27 anys”, “Vaig fer-li un temple, (anomenat) "Ramsès-Meriamon-que-escolta-les-oracions" al portal superior del domini d'Amon. I vaig aixecar obeliscs (pilars/torres) de granit, els cims del qual s'acostaven al cel, una terrassa de pedra davant seu, davant de Tebes, el bah-terra i jardins plantats d'arbres” (Ali 2021: 38).

A partir de la inscripció del personatge egipci i la informació que adquirim a partir del *Quran*, l'autor elabora les següents afirmacions: El gran sacerdot del déu Amon era anomenat *Ham nata tapiy amana* que en la seva forma en substantiu passa a *Ham-amana*, la qual traduït significaria “el servent d'Amun”, *Ham* sent “servent” i *amana* “la versió articulada d'Amun (*imn*)” (Ali 2021:38).

Continua afirmant “Podem dir que en Haman del *Quran* pot ser la versió arabitzada de l'epítet egipci de Bakenkhonsu *Ham-amana*, igual que el faraó o *per-a* en egipci a *Firawn* en àrab. El *Quran* utilitza el títol/epítet d'Aman per referir-se a la figura d'alt rang

¹⁴ Es troba actualment al Museu de Munich.

(Bakenkhonsu) de la mateixa manera que utilitza el títol de Faraó per referir-se a Ramsés II” (Ali 2021:40).

El mateix autor menciona un objecte anomenat “la porta jam de hmn-h” (Fig.7), datada també en el període de Ramsés II. En aquest objecte es descriu el títol de *hmn-h*, pronunciat com Hamanah, que tenia les funcions de arquitecte i d’organitzador de les construccions.

L’autor explica que el primer egipciòleg que es va donar compte de la figura de Haman en el *Quran*, va ser Maurice Bucaille, egipciòleg francès, el qual menciona la troballa en la seva reflexió sobre el *Quran*. En la seva *Réflexions sur le Cora*, comenta els següents aspectes “En el llibre Reflexions sobre l'Alcorà (Réflexions sur le Cora) he relatat el resultat d'una consulta d'aquest tipus que es remunta a una dotzena d'anys i que em va portar a qüestionar un especialista que, a més, coneixia bé el llenguatge àrab clàssic. Vaig mostrar la paraula "Haman" que havia copiat exactament tal com està escrita al *Quran*, i li vaig dir que s'havia extret d'una frase d'un document que datava del segle VII dC, la frase estava relacionada amb algú relacionat amb la història egípcia. Per confirmar la seva deducció sobre el nom, em va aconsellar que consultés el *Dictionary of Personal Names of the New Kingdom de Ranke*, on podria trobar el nom escrit en jeroglífics. Vaig descobrir tot el que havia suposat l'expert i, a més, em vaig quedar estupefacte en llegir la professió de Haman: "El cap dels treballadors de les pedreres", exactament el que es podia deduir del *Quran*, tot i que les paraules del faraó suggereixen un mestre de la construcció. Quan vaig tornar a trobar l'expert amb una fotocòpia de la pàgina del Diccionari sobre "Haman" i li vaig mostrar una de les pàgines del *Quran* on podia llegir el nom, es va quedar sense paraules. A més, Ranke havia assenyalat, com a referència, un llibre publicat el 1906 per l'egipciòleg Walter Wreszinski, aquest últim havia esmentat que el nom de Haman havia estat gravat en una estela guardada al Hof-Museum de Viena, Àustria. Uns quants anys més tard, quan vaig poder llegir la professió escrita en jeroglífics a l'estela, vaig observar que el determinatiu unit al nom, havia posat l'accent en la importància de l'íntim del faraó” (Bucaille 1995: 192-193).

7. ASIYA, LA DONA DEL FARAÓ I LA SEVA REPRESENTACIÓ EN EL QURAN

La dona del faraó, Asiya, apareix en diversos passatges en els episodis de Musa. Es relata com Asiya troba a Musa al riu i convenç al faraó per adoptar-lo i evitar així la seva mort, ja que els egipcis mataven a tot nen israelià “Y dijo la mujer de Firaún: Será una alegría para mis ojos y para los tuyos, no lo matéis, puede ser que nos beneficie o lo adoptemos como hijo. Pero ellos no se daban cuenta.” (Juz 28.9). Al llarg dels episodis de Musa, s’explica com Asiya creurà en el déu del profeta, rebutjant així que el faraó és el déu, i rebent un càstig per la seva insolència, serà torturada fins la mort “Y Allah les pone un ejemplo a los que creen: La mujer de Firaún cuando dijo: ¡Señor mío! Haz para mí una casa, junto a ti, en el jardín, y sálveme de Firaún y de sus actos; Y sálveme de la gente injusta” (Juz 66.11).

Com he dit anteriorment, partint de la idea de que el faraó de Moisés és Ramsés II, anem a veure si podem establir alguna relació entre la figura d’Asiya mencionada en el *Quran*, i alguna reina del faraó Ramsés II. Aquí les meves hipòtesis.

Podria existir alguna relació entre Asiya i la reina Nefertari? Nefertari era l’esposa principal de Ramsés II, la més ben representada iconogràficament i la seva tomba es troba a la vall de les reines. Va ser descoberta en el 1904 per Ernesto Schiaparelli. En la seva tomba es troba un objecte amb una inscripció indicant un títol, *Kheper-kheperu Ra*, connectat al rei Ay. Per tant, els investigadors creuen que Nefertari tenia un lligam de sang amb Ay “Nefertari was the most beloved wife of King Ramses II and played an active role in foreign politics. Her ancestry is unknown. Based on the legible/decipherable inscriptions on a fragment of a faience knob head or pommel found in her tomb, speculations were raised [4,5]. The item carries the throne name ‘Kheper-Kheperu-Ra’ and, is, therefore, connected with King Ay” (Habitch; Bianucci; Fletcher; Galassi 2016: 2). Es diu també que, per raons cronològiques Nefertari seria més ben neta del rei Ay, no filla “However, Nefertari did not carry the title ‘Daughter of a King’, which suggests that she was probably not from the main royal line. Because of the chronology, it seems quite unlikely that she was King Ay’s daughter, perhaps she was Ay’s grand-daughter” (Habitch; Bianucci; Fletcher; Galassi 2016: 2).

Si el que ens diuen les fonts són correctes, i Nefertari és la neta del rei Ay, tindria sentit les següents hipòtesis. Sabem que algunes reines podien portar un títol que indicava el seu parentiu amb algun familiar, podria la Asiya del Quran portar un nom parlant i indicar de qui és neta? Amb això, voldria dir que el nom Asiya que apareix en el Quran, podria significar una mena de “neta de Ay”, o simplement un indicador de la família a la que prové. Cal remarcar que és una mera hipòtesi sense cap base historiogràfica, ja que per poder comprovar aquest fet, no només caldria comprovar si Ramsés II es realment el faraó de Moisès, sinó que per lingüística i altres elements, “Asiya” podria indicar una gens familiar.

A continuació, passem a l'àmbit de l'arqueologia. Uns estudis radiològics (Fig.8) ens parlen sobre les condicions en la que es troben les restes òssies de la mòmia identificada com a Nefertari. Molts ossos apareixen amb diverses fractures “ The remains show massive, probably post mortem, multiple impacted fractures. While the femur does not show any fractures, the tibia on the contrary shows a fracture proximally and is multiply fractured at the distal end” (Habitch; Bianucci; Fletcher; Galassi 2016: 8) però no s'aprecia cap patologia òssia “No prominent bone pathology (e.g. a tumorous lesion) could be spotted” (Habitch; Bianucci; Fletcher; Galassi 2016:8).

Segons els autors dels anteriors analitzis, la reconstrucció de les restes es basen en els antics costums funeraris egipcis. Nefertari va morir entre els 40 i 50 anys i el seu cos va ser momificat i ornamentat amb joies funeràries i es va col·locar en taüts de fusta daurada “Statues of Gods made of black-coated wood were placed in her tomb (Turin Mus. Egizio S. 5202 RCGE 14477) along with other funerary goods, some of which bear her name (coffers: Turin Mus. Egizio S. 5198, RCGE 14474, S. 5199 RCGE 14475). The reason why the faience knob or pommel inscribed with Kheper-Kheperu-Ra's (= King Ay) name was found in QV 66 remains a mystery. It is possible that Nefertari was a surviving descendant of the 18 th Dynasty royal family” (Habitch; Bianucci; Fletcher; Galassi 2016: 16). A partir de les dades que han sigut exposades, trobem algunes dificultats per relacionar Nefertari amb Asiya. Segons el *Quran*, Asiya va ser torturada fins la mort, col·locant-li una gran roca a l'esquena. Però a partir dels estudis radiològics, no es mencionen lesions a aquesta zona, de fet, les fractures que hi troben a la mòmia, son *post-mortem*. Un altre objecció és que Faraó mateix va manar la mort d'Asiya, ja que va anar contra seva. No tindria més sentit que el faraó fes una *damnatio memoriae* d'Asiya? Si fossin el mateix personatge, no crec que el faraó establis la seva tomba al vall de les

reines, ni li dedicaria un munt d'edificacions o inscripcions en el seu honor. Per tant, no estariem parlant del mateix personatge.

8. CONCLUSIONS

En aquest estudi o comparativa dels elements egipcis que apareixen en el *Quran* i la informació que ens aporta la historiografia, l'arqueologia i les fonts primàries egípcies, he pogut observar que hi ha aspectes mencionats en el llibre sagrat de l'islam que podrien tenir certa relació amb la realitat, però en altres aspectes difereixen.

Per començar, el capítol del treball que tracta sobre els episodis de Yusuf, he observat una certa relació entre la informació que ens dona el *Quran* i la informació que ens atorga la historiografia. Considero que hi ha una interessant coincidència entre l'arribada dels hicses a Egipte explicada per la historiografia, i com el llibre sagrat, ens menciona un fet molt similar que és l'arribada d'en Yusuf a Egipte i d'aquests primers individus que venen del Llevant. Les fonts històriques ens parlen d'aquests grups de persones asiàtiques, que abans d'establir-se a Egipte, tenien relacions comercials amb aquest territori, i el mateix *Quran*, ens parla d'aquestes relacions i intercanvis. Com ara, l'episodi final on els germans de Yusuf arriben a Egipte amb caravanes amb motius comercials. Aleshores, tenim evidències arqueologies, com per exemple, la representació iconogràfica trobada a la tomba de Bni Hassan, que mostra aquesta arribada a Egipte de gent asiàtica.

Seguidament, en l' apartat destinat a Musa i Egipte, exposo la meua hipòtesi sobre la situació d'esclavisme dels israelites explicades pel *Quran*, i com considero que podria estar relacionat amb les guerres entre els tebans i els hicses, exposades per les fonts històriques. Malauradament, no es troba cap evidència que pugui recolzar la meua teoria, ja que si tenim evidències sobre la guerra entre tebans i hicses, i com aquests últims son expulsat al Llevant, però res indica un suposat esclavisme dels hicses.

Pel que fa l'apartat destinat a la investigació de "Haman" del *Quran*-considero que és una de les troballes més interessants, entre les exposades en aquest treball. Com ja hem vist en el treball, la figura de Haman es relaciona amb la de Bakenkhonsu, gran sacerdot d'Amon i arquitecte en època de Ramsés II. El que es destaca és el fet que hi ha diverses evidències arqueològiques, com ara la inscripció biogràfica de Bakenkhonsu, que reforça la teoria de que poguessin ser el mateix personatge. També, a través d'estudis amb el nom de "Haman", i el títol del gran sacerdot del deu Amon, s'arriba a la conclusió que

“Haman” seria la forma arabitzada de *Ham nata tapiy amana*, la forma egípcia de dit sacerdot.

Finalment, sobre la figura d’Asiya, una hipòtesi és relacionar-la amb la reina Nefertari. En la seva tomba es troba un objecte amb una inscripció indicant un títol connectat al rei Ay. Per tant, els investigadors creuen que Nefertari tenia un lligam de sang amb Ay. A partir d’aquí, jo porto a terme una hipòtesi en que Asiya podria ser Nefertari, i que el nom Asiya seria un indicador de la família a la que prové, esdevenint així “filla d’Ay”, en àrab “Asiya”. Malauradament, estudis radiològics de la mòmia de Nefertari, no recolzen gaire aquesta hipòtesi, ja que segons el *Quran*, Asiya va ser torturada fins la mort, col·locant-li una gran roca a l’esquena. Però els estudis radiològics, no localitzen lesions a aquesta zona, de fet, les fractures de la mòmia, són post-mortem.

El problema residiria sobretot en la falta de detalls en el relat islàmic que ens podria facilitar arribar a conclusions més acurades. Tot i així, cal destacar que també és degut a les poques investigacions que s’han fet a partir del *Quran*, ja que tot i ser bastant semblant al relat bíblic, hi ha diferències molt importants que ens condueixen a altres camins i altres noves troballes interessants. Per aquest mateix motiu, aquest treball s’ha basat, en gran part, en meres teories i hipòtesi, per la dificultat que m’ha sigut trobat bibliografia islàmica per poder usar. M’he basat sobretot en llegir el *Quran*, llegir bibliografia sobre egiptologia, i a partir d’aquí, elaborar una sèrie d’interpretacions pròpies. He de dir, que també he afegit alguns estudis bíblics sobre l’Egipte, per tal d’analitzar quin tipus d’informació es presentava, i investigacions islàmiques de quantitat reduïda.

9. BIBLIOGRAFIA

Ali, A. (2021). *Historical Marvels in the Quran*. Opensource.

Assman, J. (1992). «When Justice Fails: Jurisdiction and Imprecation in Ancient Egypt and the Near East». *The Journal of Egyptian Archaeology* 78, p. 149-162.

Bucaille, M. (1995). *Moses and Pharaoh. The Hebrews in Egypt*. Paris: Seghers

Cohen, S. (2015). « Interpretative Uses and Abuses of the Beni Hasan Tomb Painting». *Journal of Near Eastern Studies* 74, P. 19-38.

El-Sayed El-Aswad. (2016). «State, Nation, And Islamism In Contemporary Egypt: An Anthropological Perspective». *Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development* 45, p. 63-92.

Eyre, C.J. (1984). « Crime and Adultery in Ancient Egypt». *The Journal of Egyptian Archaeology* 70, p. 95-105.

Fuller, D. (2021). «William Foxwell Albright. Master Semiticist, Pioneering Archaeologist, Disputed Historian of Religion». *Pillars in the History of Biblical Interpretation* 3, P. 226-258.

Gardiner, A.H. (1918). «The Delta Residence of the Ramessides». *The Journal of Egyptian Archaeology* 5, p.127-138.

Ghani Melara Navio, A. *El Noble Coran y su traduccion, comentario en lengua Española*.

Gibb, H. A.R. (1986). *The Encyclopedia of Islam*. Boston: Leiden Brill.

Habitch, M.; Bianucci, R.; Fletcher, J.; Galassi, F.M.; (2016). «Queen Nefertari, the Royal Spouse of Pharaoh Ramses II: A Multidisciplinary Investigation of the Mummified Remains Found in Her Tomb (QV66) ». *Swiss National Science Funded Canopic Jar Project*, p. 1-20.

Hornung, E.; Krauss, R.; Warburton, D.A. (2006). *Ancient Egypt Chronology*. Boston: Brill Leiden.

Islamic Awareness.(2012). *The identification of Pharaoh during the time of Moses*.

Meltzer, E. (1990). «Queens, Goddesses and Other Women of Ancient Egypt». *Journal of the American Oriental Society*, p.503-509.

- Parra, J.M. (2009). *El Antiguo Egipto*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, S. A.
- Murray, M. (1924). *Kings and Queens of Ancient Egypt*. London: Hodder and Stoughton.
- Orriols Llonch, M.; Soler Polo, S. (2023). «Antic Egipte». *Fundació Universitat Oberta de Catalunya*, P. 1-65.
- Rockwood, L. (2014). *Ancient Egypt Geography*. New York: Powerkids Press.
- Smith, E. (1923). *The Ancient Egyptians and the origin of civilization*. New Delhi: London and New York Harper and Brothers.
- Stowasser, B. (1994). *Women in the Qy.r'an, Traditions, and Interpretation*. New York: Oxford University Press.
- Thalabi, A. (2002). *Qisas Al-Anbiya*. Boston: Brill Leiden.
- Trigger, B.G.; Kemp, B.J.; O'connor, D.; Lloyd, A.B. (1983). «Ancient Egypt. A social history». Cambridge: Cambridge University Press.
- Warburton, D. (1997). «State and Economy in Ancient Egypt: Fiscal Vocabulary of the New Kingdom». *Zurich Open Repository and Archive*, p.10-338.
- Yahya, H. (2002). *The profet Musa*. India: Millad Center.

10. ANNEXOS

FIGURA 1

Estela de Merneptah , al actual Museu del Caire, Egipte. Apareix la primera menció sobre “Israel”.

Obtinguda de la web alamy.es

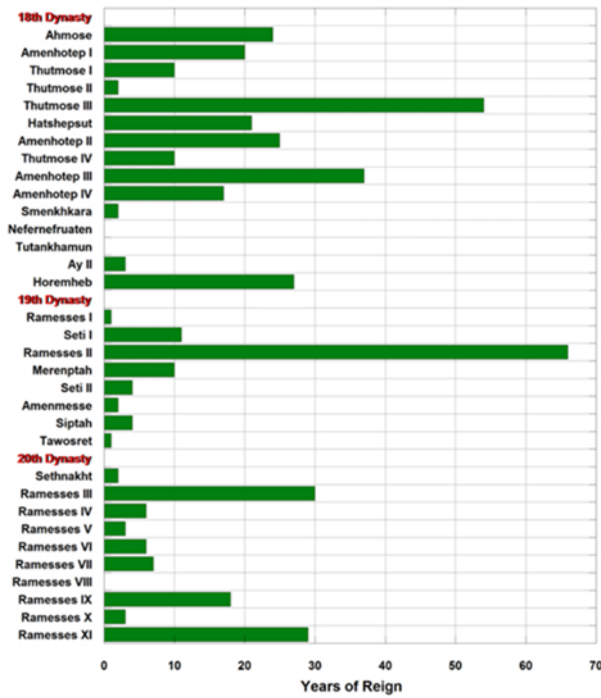
FIGURA 2

Imatge sobre l'entrada de gent del Llevant a Egipte. Trobada a la tomba de Beni Hassan, Egipte

Obtinguda de Cohen, S. (2015). « Interpretative Uses and Abuses of the Beni Hasan Tomb Painting». Volum 74, P. 19-38.

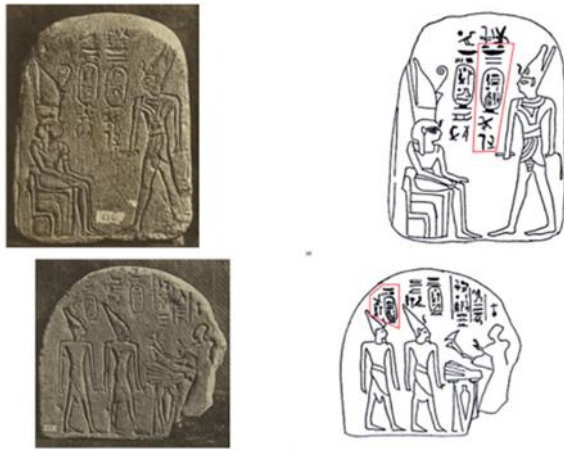
FIGURA 3

Mostra els anys de regnat dels reis del Regne Nou, i com Ramsés II va ser el que més va regnar.

Obtinguda de Islamic Awarness.(2012). The identification of Pharaoh during the time of Moses.

FIGURA 4

L'estela no. 410 del Hildesheim Museum. Menciona a Ramsés II divinitzat.

Obtinguda de Islamic Awarness.(2012). The identification of Pharaoh during the time of Moses.

FIGURA 5

L'estela no. 1079 del Hildesheim Museum. Mostra a Ramsés II divinitzat.

Obtinguda de Islamic Awarness.(2012).
The identification of Pharaoh during the time of Moses.

FIGURA 6

Estàtua-cub de Bakenkhonsu, al actual Museu de Munich. Hi apareix la biografia del personatge

Obtinguda de Ali, A. (2021). Historical Marvels in the Quran. Opensource

FIGURA 7

Imatge “door of jamb de “hmn-h” en el Museu de Vienna, Austria. Objecte on s’explica en jeroglífics, les funcions d’arquitecte del títol Hammanah.

Obtinguda de Ali, A. (2021). Historical Marvels in the Quran. Opensource

FIGURA 8

Imatge sobre radiografia de la mòmia de Nefertari, trobada a la vall de les Reines. Mostren fracturacions.

Obtinguda de Habitch, M.; Bianucci, R.; Fletcher, J.; Galassi, F.M.; (2016). «Queen Nefertari, the Royal Spouse of Pharaoh Ramses II: A Multidisciplinary Investigation of the Mummified Remains Found in Her Tomb (QV66) ». p. 1-20.